

Mocsár Gábor: Sziklából víz

A könyv — félreértések elkerülése végett jegyezzük meg — nem Mózes bibliai csodatételéről, s nem a szentté avatott magyar király (László) tetteiről szól, hanem napjainkról, hétköznapjaink embereiről. Az író többnyire már korábban megjelent humoros-szatirikus írásaiból állítottott össze.

A címadó elbeszélés egy filmes „stáb” előre kiötlött forgatókönyvéhez (mondhatnánk „prekoncepciójához”) keres, sőt hajszol „valóságanyagot”. Természetesen őszinte jószándékkal. Így azután leáll, ha olyat hall, ami nem illik bele elképzeléseibe, a rendező elereszti füle mellett a valódi és aktuális mondanivalókat, spontán beszámolókat, unatkozva és kényszeredetten hallgatja végig a kiszemelt riportalányok négy szemközti, lámpák, apparátus stb. nélküli vallomásait, amelyekből nagyszerű filmet készíthetne — de hát ezek nem illenek bele az eredeti elgondolásba...

Vagyis a vígjátékhelyzetek, anekdoták, kacagató vagy megmosolygató helyzetkomikumból született szituációk burkában lapul — de egy kis odafigyeléssel jól fölismerhető — a satíra nagyon is komoly célzata.

Így lesz legalább két-, de sokszor „többlövetű” Mocsár Gábor satírálja, s ez a játék — a „vicces” felszín és a komoly lényeg sajátos összejátszása — az író és az irodalom jeles satíraíróinak legjobb eszköze.

A történet burkolt rezonőrje Carló bácsi, az operatőr, aki — bőséges élet- és „filmcsinálási” tapasztalatai alapján — találó megjegyzésekkel kommentálja ugyan a dolgokat, jobban lát és többet ért az életből a forgatókönyvhöz görcsösen ragaszkodó, gyermekteleg rendezőnél és rutinos, de üresfejű, ifjú munkatársainál. Mocsár Gáborra jellemző, hogy ez a figura sem fordít a lehetetlen helyzetben, mert éppen sokat próbált volna miatt jól tudja: ez így szokott lenni. Ki kell húzni a nyugdíjig, ami már nincs is messze, minek gondokat csinálni magunknak.

Mocsár Gáborra jellemzően szellemes a történet befejezése is: A skrupulózus rendező, a cinikus-rezignált operatőr, és a mulatságosan link munkatársi gárda csomó pénzt, rengeteg időt, igyekezetet (hiábavalót!) pocsékol el. A megvalósíthatatlan forgatókönyv megvalósítása érdekében fölháborodottan vagy közönyösen ásítozva mellőzi az őszinte vallomásokat, jogos panaszokat. A riportalányok sem különben a maguk szerepében: kicsinyes locsogásokba, naiv-ravasz mellébeszélésekbe takaróznak. A sziklából nem fakad víz. Illetve mégiscsak kibugyan valami: fölveszik — a kaján operatőr jóvoltából — egy állathangokat zseniálisan utánzó parasztember teljes „repertoárját” a malacrőfögéstől a kandúrnyávogásig.

Az írónak ez a fintora sokaknak szól. Nem csupán a gyakran szakmai klikké áporodó filmcsináló „kollektívák”-nak, hanem mindazoknak is, akik társadalmunk áldozatkészségéből kezükbe kapják a lehetőséget hétköznapjaink művészi bemutatására, de rossz beidegzések miatt, ügyetlenségből vagy tapasztalatlanságból, esetleg tartalmatlan rutinná vált „szakmai jártasságból” merő hiábavalóságokat művelnek — a legjobb hiszemben...

A másik terjedelmesebb satíra a kötetben a *Szerencsés flótás*. Alapötlete jól ismert: bizarr hajsza lakásért. Mocsár nem fél a már szinte morbid groteszkig „túljátszani”, az abszurdig feszíteni a helyzetet. Az ő lakáskereső jegyepárja — a „teoretikus” vőlegény és a prakticista menyasszony — mindenféle viszonyviszonyok után végre oda jut, hogy anyagi ártatlansággal mások halálára spekulál. Statisztikai számítások alapján elhatározni, hogy az új élet, a sóvárgott boldogság mások pusztulására építhető a legnagyobb valószínűség szerint! Ezt a komor gondolatot átszövi egy másik is: Már-már oda jutottunk, hogy nálunk minden emberi gondnak, legyen az szerelem, házasság, válóper, rokonkapcsolat, korrupció stb. — így vagy úgy, a lakáskérdéssel van kapcsolata. Mindezt persze az írói „túljátszás” biztosította lehetőségeket bőségesen kihasználó komédia-, sőt burleszkelemek szövik át. (Talán nem ártott volna az egészet kacagató, satirikus vígjátékká alakítani.)

Az író aggodalom nélkül él a komikumteremtés ősi fogásaival. Látnivalóan nem fél olyan — várható — kritikusi fanyalgásoktól, amelyek a helyzetkomikumot, a kedélyes-csattanós anekdotát, a szereplők szájába adott szójátékot (netán „blöd” viccet) avult és elhasznált fogásnak minősítik. Mocsár Gábor jól tudja, hogy ha az irodalom és a színjáték kezdeteitől élt mindezekkel az irodalom és a színpad, bátran élhet vele ezután is, — legalább annyi ideig, amennyit eddig élt velük. Még az „előre látható”, várt poénokat sem veti meg, hiszen ez is a humor egyik sajátos formája: milyen jó néha előre sejteni, hogy min fogunk szívből derülni!

Mocsár — mint bármely író — elvárhatná, hogy az olvasó „vegye a lapot”, vagyis belemenjen a játékba, amit ő maga játszik komoly komolytalansággal. Ő azonban nem ilyen agresszív. Eljátssza, eljátszatja szereplőivel kisebb-nagyobb komédiáit, s közben egyetlen gesztussal sem invitálja az olvasót a játékra. És éppen ez a jó, hiszen az önfeledt — vagy annak látszó — játék vonzza igazán a kívülállót, az olvasót, mint amikor a játékba belefeledkező gyereksapatba kívánczik az, aki csak nézi. És ekkor már készséggel elfogadja például azt az abszurdumot is, hogy napjainkban olyan öregasszony is élhet, akinek lánykorában még a fiatal Kossuth Lajos azt mondta egyszer: „Sárika, Sárika, maga huncut kislány!”. Sőt „az a pimasz” Görgey is csapta neki a szelet, és egy megyebálon az ügyetlenül táncoló Deák Ferenc a lábára lépett. (Nem is nehéz elhinni, hogy a haza kövérkés bölcse nem volt valami kitűnő táncos!)

A kötetet két szatírafűzér zárja, a *Pajzán triptichon* és a *Talponálló* című tárca-sorozat. Ezek között akad telitalálat (a kaján példázatú *Madáriskola*), kedvesen lírai emlékezés (*Hová lett a cserebogár?*), de fáradtabb, erőtlenebb is néhányuk.

Egészében a *Sziklából vizet* című kötet a maga módján olyan görbe tükör, amelybe beletekintve önmagunk ismeretében gyarapszunk — mint minden jó szatíra olvasásakor. (*Szépirodalmi*, 1975.)

NACSAĐY JÓZSEF

Feljegyzések és levelek a Nyugatról

Az *Új Magyar Múzeum*-sorozat tizedik kötete — *Vezér Erzsébet* gondozásában — *Fenyő Miksa* visszaemlékezését s levélgűjteményét teszi közzé. Az efféle kiadványok olvastán óhatatlanul fölmerül a gyanú, nincs-e a háttérben valami — a dokumentumok mentése s megjelentethetősége végett vállalt — kiadói kompromisszum. A könyv tüzetesebb tanulmányozása azonban az ellenkezőjéről győz meg. A legelevenebb, legolvasmányosabb fejezete nem is a volt Nyugat-szerkesztő levelesládája, hanem Fenyő nagy emlékező esszéje. Igaz, a levelek megismerése tudományos szempontból fontosabb; jelentőségük azonban — kevés lévén köztük az ideológusi megközelítés, annál több az ügyintéző szándékú, műveket kísérő s kiadásukat sürgető írás — inkább közvetve nagy. Például egy-egy írói-költői kronológia érvényesítése szempontjából. Viszont a kétszáz oldalas tanulmány igazi írói készséget és értékeket csillogtat, tán nem is gondolati fegyelmével elsősorban, hanem az intellektus oldott könnyedségével, amint kronikát és portrét, anekdotát és elemzést a belső sugallat törvénye szerint váltogat.

Hasonló dilemmát él át az olvasó, midőn az emlékezők tárgyilagosságát mérlegeli. A *Nyugat* szerkesztőségéről festett kép hitelesnek tűnik. A folyóirat szellemi fölépítése *Osvát* érdeme, aki a vállalkozás igazi spiritus rectora, s a „tökéletes olvasó” jogán szerkesztő. A főideológus a Nyugathoz lazábban kötődő *Ignotus*, aki-